

ПРАВО ГРОШОВОГО ОБІГУ - СУБІНСТИТУТ ЕМІСІЙНОГО ПРАВА У ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

ЯМНЕНКО Тетяна Михайлівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу Національного авіаційного університету

Стаття посвячена в'ясненню вoпpocа мeстa пpавa дeнeжнoгo oбpащeння в фінaнcoвoм пpавe Укpаїни. В свeтe пocлeднїх дocтїжeннїй oтeчecтвeннoї и зaрyбeжнoї, пpєждe вceгo рocсийcкoї фінaнcoвo-пpавoвoї нaуки, oбocнoвyєтcя, чтo дaннoe пpавo имeeт нeпocpeдcтвeннyю пpиnадлeжнocть к пoдoтpаслї eмїcїoннoгo пpавa, в кoтopoe oнo вxoдїт в вїдe клyчeвoгo cубїнcтїтyтa, a тaкжe в кaчecтвe дoпoлнїтeльнoї aргyмeнтaцїї в пoльзy eгo нoрмaтївнaя и oргaнїзaцїoннaя cтopoнa.

Ключові слова: грошовий обіг, субінститут, підгалузь, субінститут права грошового обігу, підгалузь емісійного права.

Постановка проблеми

Сучасний стан розвитку системи фінансового права свідчить, що серед її складових елементів наполегливо формується та окреслює свої структурно-ієрархічні позиції фінансово-правовий інститут емісійного права, головним структурним підрозділом якого є субінститут права грошового обігу. Цей субінститут включає в себе правові норми, що регулюють суспільні відносини у сфері грошового обігу і розрахунків. За роки незалежності, зважаючи на стрімкий розвиток ринкових відносин, в Україні активними темпами йде реформування грошової системи. Одним із головних завдань перебудови грошових відносин, з метою збалансування грошової й товарної маси, стримування інфляції, уникнення емісії грошей, підтримки стабільності на-

ціональної грошової одиниці гривні, є розроблення державної системи регулювання грошового обігу. Враховуючи це, наукове розуміння проблематики права грошового обігу як субінституту емісійного права у фінансовому праві України є необхідною складовою процесу перебудови і становлення сучасних кредитно-грошових відносин.

Огляд останніх досліджень і публікацій

Аналіз фінансово-правових досліджень вітчизняних вчених у сфері грошового обігу свідчить про неоднозначні погляди науковців щодо місця і ролі права грошового обігу як в системі фінансового права, так і емісійного права зокрема. Так, правове регулювання грошової системи України було темою дисертаційного дослідження О.А. Лукашева, який у своїй докторській роботі розглянув лише окремі проблеми сучасного правового стану вітчизняної грошової системи. Результати дослідження теоретичних проблем та стану правового регулювання грошового обігу в Україні презентував і О.Є. Алісов у своїх монографічних виданнях, докторській дисертації та цілій низці наукових публікацій.

Також лише окремі аспекти проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні, визначення його місця і ролі в системі вітчизняного фінансового права знайшли своє відображення у працях таких відомих українських науковців, як: А.Т. Ковальчук, Т.А. Латковської,

О.П. Подцерковного. А проблематика сучасної структуризації вітчизняної системи фінансового права і, відповідно, визначення в цій структурі місця права грошового обігу, була розглянута в дисертаційних роботах І.В. Ветрової, В.М. Вишневецького, Т.М. Ямненко.

Нині триває наукова дискусія з питань реформаційних перетворень у системі фінансового права, не обходить це і визначення в її ієрархії місця і ролі емісійного права та її складової – права грошового обігу. Серед науковців-правознавців, у працях яких знайшли відображення ці питання, можна назвати: О.М. Ашмаріну, К.С. Бельського, А.І. Берлача, О.Ю. Вікуліна, Л.К. Воронову, В.Г. Гончаренка, О.М. Горбунову, О.Ю. Грачову, С.В. Запольського, С.В. Ігнат'єву, М.В. Карасьову, О.М. Козиріна, Ю.О. Крохину, М.П. Кучерявенка, Л.А. Лунца, О.П. Орлюк, М.М. Рассолова, Ю.А. Ровинського, Г.А. Тосуняна, Н.І. Хімічеву та інших.

Мета та завдання наукової статті полягають у розгляді права грошового обігу як субінституту емісійного права у фінансовому праві України, визначенні його аспектів та з'ясуванні специфіки як об'єкта фінансово-правового регулювання.

Основний матеріал

Система фінансового права – це внутрішня структура галузі, яка складається з окремих фінансових норм права, інститутів і галузей права, що тісно взаємопов'язані між собою. Система фінансового права вказує з яких підгалузей, інститутів, частин складається ця галузь права і як ці складові взаємодіють між собою [1, с.609].

Оскільки фінансова діяльність – це діяльність, яка ґрунтується на грошах і грошовому обігу, то, як стверджує О.М. Горбунова, до системи фінансового права входить інститут – гроші і грошовий обіг [2]. Також, розглядаючи основи фінансової галузі законодавства, В.Г. Гончаренко виділяє інститут грошового обігу як складову системи фінансового права [3, с. 330].

Цікаву позицію займають Г.А. Тосунян і О.Ю. Вікулін, об'єднуючи норми, що ре-

гулюють грошову емісію та грошовий обіг, в одну складову системи фінансового права – грошової емісії та грошового обігу [4, с. 50]. Якщо дотримуватися їх вказівок щодо певної послідовності в розташуванні фінансово-правових норм та з огляду на сучасні тенденції розвитку та перебудови системи фінансового права, то право грошового обігу є субінститутом емісійного права як елемента системи фінансового права, оскільки фінансово-правові норми, що регулюють грошовий обіг, – зокрема у сферах готівкового та безготівкового обігу; у сфері емісії готівки; у сфері застосування інструментів і методів грошово-кредитної політики, до яких належать: процентні ставки по операціях центрального банку; нормативи обов'язкових резервів; операції на відкритому ринку; рефінансування банків; депозитні операції центрального банку; валютне регулювання; встановлення орієнтирів грошової маси; прямі кількісні обмеження, – є первинними елементами системи фінансового права, які у своїй сукупності регулюють суспільні відносини, що складаються у сфері емісійного права стосовно грошового обігу.

Маючи свій погляд на структурний склад системи фінансового права та місця інституту грошового обігу в ньому, О.Ю. Грачова стверджує, що оскільки фінансова діяльність – це діяльність, яка ґрунтується на грошах і грошовому обігу, то до системи фінансового права, на думку вченої, входить інститут «гроші і грошовий обіг» [5, с. 29-35].

Об'єднуючи фінансово-правові норми, що регулюють суспільні відносини у сфері грошового обігу і у сфері розрахунків в окремий елемент системи фінансового права – фінансово-правовий інститут грошового обігу і розрахунків, М.В. Карасьова зазначає, що система фінансового права в даний час активно розвивається. Завдяки цьому у фінансовому праві традиційно виділяються: фінансово-правовий інститут банківської діяльності (банківського кредитування), фінансово-правовий інститут грошового обігу і розрахунків, фінансово-правовий інститут валютного регулювання і валютного контролю [6, с. 57].

Стосовно інституту грошового обігу як структурного елементу системи фінансового права Н.І. Хімичева вказує, що угруповання фінансово-правових норм залежить від особливостей та взаємодії регульованих ними фінансових відносин, тобто має об'єктивну основу. Однак право не тільки відображає суспільні відносини, його призначення – регулювати і активно впливати на них. Тому на побудову системи фінансового права, угруповання його норм, формування інститутів впливають і потреби практики. У системі фінансового права, за твердженням вченої, виділяються частини, розділи, підгалузі, інститути. До Особливої частини фінансового права, на її думку, входить розділ, у який згруповані норми, що регулюють і відносини в галузі грошового обігу і розрахунків [7, с. 51–53; 8, с. 129-132].

Для фінансового права, як стверджують В.В. Копейчиков і А.І. Берлач, є характерною наявність великої кількості фінансово-правових норм, що формують відповідну систему. Розкриваючи внутрішню структуру галузі фінансового права, науковці з-поміж інших її частин також виокремлюють інститут фінансово-правових відносин врегулювання грошового обігу, зауважуючи при цьому, що за загальноприйнятою в теорії права тенденцією Особлива частина фінансового права включає в себе правові норми, які складають підгалузі та фінансово-правові інститути і регулюють однорідні суспільні відносини у сферах: бюджету, державних доходів, податків, державного кредиту, державних видатків, державного страхування, банківського кредитування і безготівкових розрахунків, грошового обігу і валютного регулювання [1, с. 610].

З'ясовуючи місце фінансово-правового інституту грошового обігу в системі фінансового права з позицій загальної теорії права щодо внутрішньої структури й системності галузі права, Є.О. Алісов через зіставлення різних точок зору щодо такої проблеми приєднується до тих науковців, які відносять фінансово-правовий інститут грошового обігу до Загальної частини фінансового права. Зокрема, вчений наголошує, що поза законодавчо встановленою грошовою

системою, поза зв'язком із реальними проявами функцій грошей і без застосування сучасних інституційованих грошових форм неможлива діяльність жодного фонду (як централізованого, так і децентралізованого) по збору, розподілу й використанню коштів. Науковець вказує на співпорядкування фінансово-правовому інституту грошового обігу як елементу фінансово-правової галузі інших фінансово-правових інститутів, оскільки фінансово-правовий інститут грошового обігу, увібравши в себе можливості правового впливу на загальний рух грошей в економіці, функціонально визначає підлеглість собі інших складових фінансового права [9, с. 119].

Система фінансового права, за твердженням Ю.О. Крохіної, має об'єктивну основу: її побудова обумовлена не тільки структурою фінансового законодавства, а й потребами практики розвитку фінансової діяльності держави і місцевого самоврядування, яка має суттєвий вплив на формування підгалузей та інститутів фінансового права, допомагає визначити їх роль у процесі акумулювання, розподілу і використання державних та муніципальних грошових коштів [10, с. 86]. На думку вченої, Особлива частина фінансового права складається з двох підгалузей і кількох фінансово-правових інститутів. До Особливої частини фінансового права входять такі правові спільності: бюджетне право; податкове право; правове регулювання державних доходів; правове регулювання державних витрат; державні позабюджетні фонди; публічне банківське право; державний і муніципальний кредит; обов'язкове державне страхування; організація грошового обігу і розрахунків; валютне регулювання і валютний контроль [11, с. 72-73]. Отже, правова спільність «організація грошового обігу», на погляд ученої, є фінансово-правовим інститутом системи фінансового права.

За вченням М.П. Кучерявенка, Є.О. Алісова та О.А. Лукашева у системі галузі фінансового права існує кілька підсистем, інститутів, які можна виокремити в розділи. Зокрема, М.П. Кучерявенко зазначає, що Особливу частину фінансового права становлять фінансово-правові норми, що

регулюють відносини у сфері бюджетної системи; державних доходів і видатків; обов'язкового державного страхування; кредитування; публічного регулювання банківської діяльності; валютного регулювання [12, с. 27–28]. Правове регулювання грошового обігу розглядається Є. О. Алісовим та О.А. Лукашевим у розділі публічно-правового регулювання банківської діяльності грошового обігу та розрахунків [12, с. 227–255]. Проте постає питання щодо місця права грошового обігу в системі галузі фінансового права. А саме, фінансово-правові норми, що регулюють відносини у сфері грошового обігу, віднесені науковцями до однієї із підсистем чи інститутів?

Л.К. Воронова, окреслюючи системність фінансового права, також не виокремлює серед її елементів як окремих структурних підрозділів, право грошового обігу, зазначаючи при цьому, що Особливу частину системи фінансового права становлять фінансово-правові норми, що регулюють відносини у сфері: бюджетної системи; державних доходів і видатків; обов'язкового державного страхування; кредитування; публічного регулювання банківської діяльності; валютного регулювання [13, с. 321].

Висвітлюючи основні правові інститути Загальної та Особливої частин фінансового права як самостійної галузі права, О.П. Орлюк наголошує, що Особлива частина містить норми і правові інститути, що регулюють окремі напрями фінансової діяльності держави та різні елементи фінансової системи. Провідне місце в Особливій частині фінансового права посідає бюджетне право, яке входить до неї як підгалузь і складається з двох великих правових інститутів – бюджетного устрою та бюджетного процесу. Особлива частина містить і такі правові інститути: доходи бюджетної системи (насамперед податкові й неподаткові); видатки бюджетної системи та цільових фондів; державний кредит і державний борг; державне обов'язкове страхування (майнове й особисте); грошово-кредитна система. Ці інститути мають особливості, складаються з правових норм, що регулюють певну групу однорідних суспільних відносин у межах галузі права, але об'єднуються в систему

через єдиний предмет та методи фінансово-правового регулювання. Безперечно, ці правові інститути містять правові норми, що регулюють публічну фінансову діяльність [14, с. 108]. Отже, досліджуючи правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків в Україні, О.П. Орлюк не надає окремого статусу за ієрархічною структурою системи фінансового права грошовому обігу. Але поряд з тим науковець стверджує, що однією з невід'ємних складових публічної фінансової діяльності є діяльність у сфері організації та регулювання грошового обігу в державі, формування грошової системи, визначення правового режиму національної валюти, проведення грошових реформ тощо [14, с. 650].

Прогресивне вчення стосовно структури фінансового права та місця в ньому права грошового обігу демонструє О.М. Ашмаріна, яка у 2006 році, висловлюючи свій погляд на цю правову проблему, стверджувала, що у науці фінансового права ще немає єдиної точки зору на структуру Особливої частини фінансового права. Як зауважує вищезгадана вчена, і не дивно, маючи на увазі короткочасність його офіційного існування як галузі. [15, с.23]. Проте її останні наукові праці свідчать про значні зміни у її поглядах на сучасні правові аспекти щодо структуризації системи фінансового права і виокремлення в ньому підгалузі грошового права. Зокрема, досліджуючи сучасну систему і структуру фінансового права О.М. Ашмаріна визначає, що право грошового обігу нарівні з бюджетним і податковим правом є основою всієї галузі фінансового права, оскільки, на її думку, саме грошовий оборот робить реальними будь-які економічні відносини, приводить у дію фінансову систему держави (зокрема, бюджетну систему) і забезпечує життєдіяльність господарюючих суб'єктів і цивільного населення [16, с.126]. Роль грошового права (права грошового обігу), стверджує науковець, у системі фінансового права подібна до ролі судин в організмі людини, і так само як судини сприяють переміщенню крові, так і норми права грошового обігу створюють основу переміщення грошових коштів між різними централізованими і децентралізо-

ваними фондами. Спільно з фінансово-правовим інститутом банківської діяльності грошове право, запевняє О.М. Ашмаріна, закладає основу системи перерозподілу грошових коштів. Крім того, можна простежити взаємозв'язок права грошового обігу з іншими елементами системи фінансового права, наприклад з інститутом державного кредиту, фінансово-правового регулювання ринку цінних паперів, страхової діяльності та ін. Відповідно до останніх поглядів О.М. Ашмаріної, право грошового обігу не є складовою Особливої частини системи фінансового права, оскільки за її сучасним вченням грошове право є підгалуззю Загальної частини фінансового права. До складу підгалузі грошового права входить інститут грошового обігу (оскільки функціонування всієї системи фінансів в матеріальному сенсі забезпечується рухом готівки і безготівковими розрахунками, тобто грошовим обігом). Сюди можуть входити: а) сукупність норм, регулюючих емісійні процеси; сукупність норм, регулюючих готівковий грошовий обіг, б) сукупність норм, регулюючих безготівковий грошовий обіг. Саме грошовий обіг приводить у рух систему фінансів, зазначає О.М. Ашмаріна. Без нього сукупність матеріальних фондів грошових коштів є застиглою конструкцією. Таким чином, констатує вчена, норми, що регулюють грошовий обіг, – основа основ фінансового права [17, с. 4-11; 18, с. 4-12; 19, с. 16-23].

Свій погляд на структуру і види позитивних норм фінансового права та їх об'єднань у різноманітні субінститути, інститути, розділи та підгалузі системи фінансового права має М.О. Мацелик, який не надає статусу інституту або субінституту праву грошового обігу. Досліджуючи систему фінансового права, він зазначає, що Особлива частина містить норми і правові інститути, що регулюють окремі напрями фінансової діяльності держави та різні елементи фінансової системи. Провідне місце займає бюджетне право, яке є її підгалуззю і складається з двох великих правових інститутів – бюджетного устрою та бюджетного процесу. Особлива частина, на думку науковця, містить такі правові інститути:

доходи бюджетної системи (податкові та неподаткові); видатки бюджетної системи та цільових фондів; державний кредит; державне обов'язкове страхування (майнове та особисте); грошово-кредитну систему. [20, с. 49-54].

Ілюструючи тенденцію реформування фінансово-правової доктрини, що склалася під впливом принципів планової економіки і директивного управління нею, авторський колектив у складі російських науковців К.С. Бельського та С.В. Запольського стверджує, що суспільні відносини, які виникають у процесі фінансової діяльності держави, однорідні за своїм характером – це фінансові відносини. Але одночасно фінансові відносини різноманітні і мають тенденцію до дроблення: виділення основних груп фінансових відносин і прилеглих до них інших груп фінансових відносин. При цьому, до основних груп, як стверджують науковці, відносяться емісійні, податкові, бюджетні та банківські (публічні) відносини, в правовій регламентації яких держава зацікавлена в першу чергу. Без цих фінансових відносин практичне функціонування держави немислиме. К.С. Бельський та С.В. Запольський зауважують, що історично названі фінансові відносини виникли одночасно з державою, еволюційно розвивалися разом з нею, були вбудовані в усі її головні механізми. На базі цих відносин, врегульованих правом, на думку науковців, виникли перші правові інститути фінансового права: емісійне право, податкове право, бюджетне право і банківська (публічне) право. Сучасна позиція К.С. Бельського та С.В. Запольського щодо правового регулювання грошового обігу полягає в тому, що фінансово-правові норми, які регулюють відносини у цій сфері, є складовою емісійного права, яке, за визначенням цих авторів, є – авангардною категорією в системі фінансового права. Емісійне право як підгалузь – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у галузі емісійної діяльності держави, спрямованої на випуск грошових знаків і організацію: 1) готівкового грошового обігу; 2) безготівкового грошового обігу; 3) ведення касових операцій; 4) обігу цінних паперів; 5) обігу

іноземної валюти [21, с. 45-50].

Певну подібність до наведеної точки зору має позиція Є.О. Алісова, який, розглядаючи місце в системі фінансового права правового інституту грошового обігу та пов'язаного з ним правового інституту валютних відносин, стверджує, що у своїй сукупності таке утворення може мати назву «монетарне право» і розглядати його слід як іманентну складову фінансового права. [22, с. 123-124].

З огляду на вищенаведене, підсумуємо та проведемо класифікацію точок зору відомих представників правової науки фінансового права стосовно надання праву грошового обігу відповідного фінансово-правового статусу (фінансово-правові норми, субінститут, інститут, підгалузь) за ієрархічною структурою емісійного права в системі фінансового права.

По-перше, якщо найбільше коло наведених вище вчених-юристів відносять інститут грошового обігу до Особливої частини системи фінансового права, то Є.О. Алісов і О.М. Ашмаріна відносять фінансово-правовий інститут грошового обігу до Загальної частини фінансового права.

По-друге, окреслюючи системність фінансового права Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, Є.О. Алісов та О.А. Лукашев не виокремлюють серед елементів Особливої частини як окремих структурних підрозділів право грошового обігу. Проте правове регулювання грошового обігу розглядається цими науковцями в розділі публічно-правового регулювання банківської діяльності грошового обігу та розрахунків. Приєднуючись до них, О.П. Орлюк також не надає окремого статусу за ієрархічною структурою системи фінансового права грошового обігу.

По-третє, досліджуючи фінансово-правові норми, що регулюють суспільні відносини у сфері грошового обігу, кожен з науковців надавав їм статус фінансово-правового інституту, але за власною назвою. Так, В.Г. Гончаренко виділяє інститут грошового обігу; В.В. Копейчиков і А.І. Берлач виокремлюють інститут фінансово-правових відносин врегулювання грошового обігу; О.М. Горбунова зауважує, що до сис-

теми фінансового права входить інститут – гроші і грошовий обіг; О.Ю. Грачова передбачає, що за своїм матеріальним змістом фінансові правовідносини з приводу регулювання грошового обігу та валютного регулювання можна об'єднати в одну групу; М.В. Карасьова, Н.І. Хімичева і Ю.А. Крохіна як окремих елементів системи фінансового права розглядають фінансово-правовий інститут грошового обігу і розрахунків; Г.А. Тосунян і О.Ю. Вікулін об'єднують норми, що регулюють грошову емісію та грошовий обіг в одну складову системи фінансового права – інститут. О.М. Ашмаріна до складу підгалузі грошового права відносить інститут грошового обігу. Є.О. Алісов включає інститут грошового обігу поряд з інститутом валютних відносин до складу визначеного ним монетарного права. Сучасна позиція К.С. Бельського та С.В. Запольського щодо правового регулювання грошового обігу полягає в тому, що фінансово-правові норми, які регулюють відносини у цій сфері, є складовою емісійного права, яке, за визначенням цих авторів, є авангардною категорією в системі фінансового права.

Як зазначає Т.А. Латковська, інтенсивний розвиток фінансових відносин виявляє значення окремих фінансово-правових інститутів, у результаті чого відбувається формування нових інституційних утворень або розширюються та піднімаються на новий рівень вже існуючі переростаючи із простих у складні. В умовах ринкового господарства та визнання державою приватної форми власності розширюється емісійна діяльність держави, являючи собою особливий вид її фінансової діяльності та передуючи мобілізації коштів фондів, їх розподілу та використанню з метою виконання завдань і функцій держави. Взагалі без емісійних, бюджетних і податкових відносин неможливе функціонування суспільства, саме в їх правовому регулюванні захищена будь-яка країна [23, с. 13].

Обґрунтовуючи власну позицію з вказаного питання слід зазначити, що динаміка розвитку фінансових відносин та пов'язаних з їх регулюванням правових норм фінансового права приводить до висновку про реальність формування емісійно-

го права як окремої складової фінансового права, що охоплює цілу низку правовідносин включаючи і норми інституту грошового обігу. При цьому поділяємо, по праву таку, що відповідає сучасному стану розвитку фінансово-правових відносин, позицію К.С. Бельського та С.В. Запольського щодо формування емісійного права як підгалузі фінансового, хоча з огляду на стан дослідження та структуру сучасного фінансового права України цей підхід потребує додаткового дослідження і належного обґрунтування.

Висновки

Право грошового обігу є субінститутом емісійного права як елементу системи фінансового права, оскільки фінансово-правові норми, що регулюють грошовий обіг, зокрема у сферах готівкового та безготівкового обігу; у сфері емісії готівки; у сфері застосування інструментів і методів грошово-кредитної політики, до яких належать: процентні ставки по операціях центрального банку; нормативи обов'язкових резервів; операції на відкритому ринку; рефінансування банків; депозитні операції центрального банку; валютне регулювання; встановлення орієнтирів грошової маси; прямі кількісні обмеження, – є первинними елементами системи фінансового права, які у своїй сукупності регулюють суспільні відносини, що складаються у сфері емісійного права стосовно грошового обігу.

Дане право, як субінститут емісійного права у фінансовому праві, має свої юридичні властивості та фінансово-правові норми (нормативна сторона), основна ознака яких полягає у встановленні єдиного загальнообов'язкового фінансового правопорядку, що регулює суспільні відносини у сфері публічних фінансів та емісійного права зокрема.

Право грошового обігу має сукупність суб'єктів – правових установ (організаційна сторона), що також дає підстави розглядати його як субінститут емісійного права у фінансовому праві України. Крім того, результатом виділення права грошового обігу в сучасній системі емісійного права, як її субінституту, є напрацювання законодав-

ства в регулюванні емісійної діяльності і емісійної системи, що висуває необхідність виділення нових ланок у структурі емісійного права, однією з яких, на нашу думку, є субінститут права грошового обігу. Принципи права грошового обігу мають конституційне та законодавче закріплення.

Напрямами подальших наукових досліджень вбачається з'ясування джерел та системи права грошового обігу в контексті їх загальнонаукової характеристики, а також додаткове обґрунтування місця емісійного права у фінансовому праві як його підгалузі.

Література

1. Правознавство: Підручник / А.І. Берлач, Д.О. Карпенко, В.С. Ковальський, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, О.О. Підпригора; За ред. В.В. Копейчикова, А.М. Колодія. – К: Юрінком Інтер, 2004. – 752 с.
2. Горбунова О.Н. Финансовое право и финансовый мониторинг в современной России. Профобразование. – М., 2003. – С. 91.
3. Правознавство: Навчальний посібник. / За загальною редакцією В.Г. Гончаренка. – К.: Український інформаційно-правовий центр. – 2002. – 383 с.,
4. Тосунян Г.А., Викулин А.Ю. Финансовое право: Конспекты лекций и схемы: Учеб. пособие.– 2-е изд. – М.: Дело, 2002. – 224 с.
5. Финансовое право: Учебник / О.Н. Горбунова, Е.Ю. Грачева и др.; Отв. ред. Е. Ю. Грачева, Г. П. Толстопятенко.– М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 536 с.
6. Финансовое право Российской Федерации: Учебник / Отв. ред. М.В. Карасева — М.: Юристъ, 2004. — 576 с.
7. Финансовое право: Учебник /Отв. ред. Н.И. Химичева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2004. – 749 с.
8. Химичева Н.И., Покачалова Е.В. Финансовое право. / Отв. ред. – д. ю. н., проф. Н.И. Химичева. – М.: Норма, 2005. – 464 с.
9. Алісов, Євгеній Олександрович. Проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні : дис... д-ра юрид. наук:

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена з'ясуванню питання місця права грошового обігу у фінансовому праві України. У світлі останніх досягнень вітчизняної та зарубіжної, насамперед російської фінансово-правової науки, обґрунтовується, що дане право має безпосередню приналежність до підгалузі емісійного права, до якого воно входить у вигляді ключового субінституту, а також в якості додаткової аргументації на користь

SUMMARY

The paper deals with clarifying the issue of the place of currency circulation law in the financial law of Ukraine. In the light of the recent achievements of domestic and foreign, especially Russian financial and legal science, it is proved that this law directly belongs to the subsector of the emission right to which it is included as a key subinstitute as well as an additional argument in favor of this statement its regulatory and organizational aspects are determined.

12.00.07 / Алісов Євгеній Олександрович ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 445 с.

10. Крохина Ю.А. Финансовое право России : учебник / Ю. А. Крохина. — 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 720 с.

11. Крохина Ю.А. Финансовое право России: Учебник для вузов. Норма, 2004. – 704 с.

12. Фінансове право : навч. посіб. / за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2010. – 288 с.

13. Воронова Л. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права // Вісник Академії правових наук України: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Акад. прав. наук України. – 2003. – № 2-3 (33-34). – С. 313-324.

14. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О.П.Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.

15. Финансовое право. Вопросы и ответы / Артемов Н.М., Ашмарина Е.М. Учебное пособие. -М.: Юриспруденция, 2006. – 160 с.

16. Финансовое право: учебник для бакалавров / отв. ред. Е.М. Ашмарина. – М.: Юрайт, 2013. – 430 с.

17. Ашмарина Е.М. Взаимобусловленность системы финансового права и финансовой системы в Российской Федерации /

Е.М. Ашмарина // Финансовое право. № 7 – М.: Юрист, 2008. – 32 с.

18. Ашмарина Е.М. Новый взгляд на современную систему финансового права как отрасли российского права / Е.М. Ашмарина // Экономико-правовые проблемы в современной России. Сборник научных статей / Под ред.: Ашмарина Е.М., Василенко А.И., Чистяков Н.М. – М.: Финакадемия, 2009. – 168 с.

19. Ашмарина Е.М. Некоторые особенности предмета, метода правового регулирования и отдельных норм современного финансового права / Е.М. Ашмарина // Государство и право. – № 3 – М.: Наука, 2011. – 128 с.

20. Мацелик М.О. Фінансове право: навч. посіб. / М.О. Мацелик, Т.О. Мацелик, В.А. Пригоцький. – К. : Знання, 2011. – 815 с.

21. Запольский С.В. Финансовое право: Учебник М.: Юридическая фирма «Контракт»: Волтерс Клувер, 2011. – 792 с.

22. Алісов Є.О. До питання про еволюцію та стан монетарного права / Є.О. Алісов // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2010. – Вип. 20. – С. 122-132.

23. Латковська Т.А. Фінансове право у системі українського права / Т.А. Латковська // Фінансове право. – 2010. – № 1(11). – С. 11-15.